

*Карнаух В. С.,**аспірант кафедри цивільного права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ПРАВОВІДНОШЕННЯ» ТА «ЗОБОВ'ЯЗАННЯ» ДЛЯ ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

Анотація. Стаття присвячена аналізу категорій «правовідношення» та «зобов'язання» в межах дослідження цивільно-правового договору.

Ключові слова: договір, правовідношення, зобов'язання, сторони договору, сторони зобов'язання, природа договору.

Постановка проблеми. Цивільно-правовий договір (далі – договір) є фундаментальним поняттям цивілістики, дослідження якого має тривалу історію та широку перспективу. Це пояснюється різноманітністю теоретичних смислів, які пропонує науковцю зазначена категорія, складністю осягнення договору в розрізі будь-якої приватноправової традиції. Як справедливо зазначає Н.С. Кузнєцова, категорія цивільно-правового договору належить до цих правових феноменів, роль і значення яких у впорядкуванні суспільних відносин, незважаючи на численні дослідження, і досі залишаються недостатньо вивченими [1, с. 12]. На перший погляд логічна узгодженість послідовності «правовідношення – зобов'язання – договір» та єдність у розумінні категорій «правовідношення» й «зобов'язання» за умови більш детального вивчення природи договору перетворюються на розгалужену сукупність нових аспектів пізнання договору, які не допускалися первинним буквальним припущенням. Так, для пізнання договору потребують висвітлення можливість складного, нетипового зв'язку між зобов'язанням і договором; наявність договірних правовідношень, якими не охоплюється відносність зобов'язання; глибока змістовна наповненість окремих законодавчих договірних конструкцій з огляду на сприйняття категорій «правовідношення» та «зобов'язання» як необхідних.

Правовідношення як загальнотеоретичне й цивільно-правове явище, співвідношення договору з правовідношенням та зобов'язанням досліджували О.С. Йоффе, С.Ф. Кечекьян, О.О. Красавчиков, Ф.К. Савіньї, Ю.К. Толстой, Р.Й. Халфіна, Г.Ф. Шершеневич. На сучасному етапі розвитку цивілістичної думки на зазначені питання звертають увагу В.А. Белов, І.В. Бекленішева, Т.В. Боднар, Б.М. Гонгало, П.В. Крашенініков, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, С.О. Погрібний, К.І. Скловський та інші.

Метою цієї роботи є фіксація значення категорій «правовідношення» й «зобов'язання» в межах аналізу договору як складної цивілістичної реалії шляхом співставлення змісту названих понять та відображення їх сутності в нормативних приписах, а також визначення наслідків застосування такого підходу під час дослідження договору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім слід навести ті риси загальнотеоретичного розуміння правовідношення та зобов'язання, які необхідні для подальшого поглиблення нашого дослідження. Існує декілька основних підходів до визначення суті правовідношення, основи яких було закладено ще радянськими цивілістами. Ю.К. Толстой розглядав правовідношення як проміжну ланку між нормою права та фак-

тичним суспільним відношенням. Правовідношення відіграє службову роль під час регулювання фактичних суспільних відносин, які лежать у його основі. Тут саме правовідношення за своєю суттю є ідеологічним відношенням, абстракцією, через допущення та ствердження якої норма права регулює суспільні відносини [2, с. 22, 30]. На нашу думку, більш обґрунтованим є бачення Р.Й. Халфіни, яка кваліфікувала правовідношення як реалізацію правової норми, форму суспільного відношення, що врегульоване нормою права в єдності правової форми та змісту; категорію, через призму пізнання якої виявляється відповідність між нормативною моделлю та реальним поведінковим механізмом [3, с. 99, 111–112]. Дійсно, реальність правовідношення покликана усунути розрив між статичним буттям норми права та динамічним правозастосуванням, у тому числі в межах договірної регулювання. За такого уявлення правовідношення не перетворюється на факультативну умоглядну форму, що обслуговує право та відривається від суспільного життя.

Зобов'язання в нормативній площині розглядається саме як правовідношення, видове поняття визначається через найближче родове поняття. Відповідно до ч. 1 ст. 509 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зобов'язанням є правовідношення, у якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [4]. Отже, зобов'язання є видом цивільного правовідношення. Традиційно залежно від структури міжсуб'єктного зв'язку цивільні правовідносини поділяються на відносні та абсолютні. Зобов'язання за умовою такого поділу являє собою відносне цивільне правовідношення [5, с. 101–102]. Не можна не погодитись із М.Д. Єгоровим, який указує на той факт, що специфіка окремих видів правовідношення проявляється не в тому, що уповноважена сторона має право або не має права вимагати щось від зобов'язаної сторони, а в тому, що саме може вимагати уповноважена сторона від зобов'язаної сторони в конкретному правовідношенні. З метою недопущення тотожності між зобов'язанням та відносним правовідношенням учений роз'яснює, що зобов'язання як наукове поняття має сенс та значення лише тоді, коли воно розглядається як специфічна правова форма опосередкування відносин цивільного обороту, пов'язаних із переміщенням товарів між учасниками цього обороту з метою задоволення їх приватних інтересів. Отже, у зобов'язальному правовідношенні зобов'язана сторона має передати саме товар уповноваженій стороні. Товар за таких умов – це дія або бездіяльність, що має вартісний характер, споживацьку вартість, може бути оцінена в умовах товарного обороту [6, с. 38–40, 45].

Осмислення загальнотеоретичної конструкції договору в умовах глибинної трансформації економічного укладу характеризується постійним ускладненням сутності договору, зумовлює необхідність виваженого розкриття змісту поняття

«договір» шляхом обережної прив'язки до нього особливостей зобов'язання як правовідношення. Очевидно, що в цивілістичній науці неминучість пізнання договору через співвідношення його з правовідношенням та зобов'язанням є загальною визначеною. Поступовий розвиток учення про договір, як буде показано нижче, лише підтверджує необхідність повторного звернення до названих понять.

Договір у сучасній цивілістичній доктрині розглядається як юридичний факт, угода (правочин), правовідношення (зобов'язання), документ, правовий акт, джерело права [7, с. 257; 8, с. 185–186; 9, с. 137]. Підкреслюючи смисловий зв'язок між договором та правовідношенням, О.О. Красавчиков зазначав, що в договорі відсутні права та обов'язки, а наявна лише конкретна вольова модель того правовідношення, яке виникає відповідно до закону на основі договору [10, с. 12]. У своїй класичній праці, керуючись переконанням у неприпустимості змішування понять «договір-юридичний факт» та «договір-факт існування правовідношення», видатний цивіліст зауважує, що договір є дією, яка спрямована на рух правовідношення; саме ж правовідношення, підставою виникнення якого є договір (угода), точніше йменувати договірним правовідношенням [11, с. 117]. Знаменно, що в науці цивільного права наводяться міркування й про зайвість категорії «правовідношення» в цілому та зокрема стосовно пізнання договору. На думку Б.І. Пугінського, значення категорії «правовідношення» зводиться переважно до фіксування існування між суб'єктами юридично регламентованого відношення, правової співвіднесеності; «демістифікація правовідношення є одним із завдань сучасної науки права»; «дійсний зміст і пізнавальне значення цієї гранично загальної абстракції (правовідношення – В. К.) не доведено й не підтверджено ні в одній правовій науці або галузі права»; більше того, «позбавлені підстав спроби показати зобов'язання як різновид правовідношення і тим більше – тлумачити договір як правовідношення». Визнання договору правовідношенням, як уважає Б.І. Пугінський, неминуче тягне за собою неможливість розкриття регулятивного потенціалу договору, означає відмову від виявлення його основних властивостей [12, с. 39–41]. Несправедливою, на нашу думку є легковажність у дослідженні договору як регулятора цивільних відносин, джерела права, правового акта, оскільки вимоги, що їх ставить розвиток економічних відносин та накопичення нових способів пізнання договору, нерозривно пов'язані. При цьому важко погодитись із досить категоричним заперечувальним ставленням Б.І. Пугінського до правовідношення. Учені-цивілісти на різних етапах розвитку науки опановували зазначену категорію, досліджували її роль у механізмі правового регулювання, обґрунтовували її теоретичну необхідність [2; 3; 13; 14]. У свою чергу правила формальної логіки диктують порядок зв'язування суті зобов'язання через виявлення його приналежності до категорій інших явищ. Такий логічний зв'язок розкривається власне в легальному визначенні зобов'язання, що наведено вище (ч. 1 ст. 509 ЦК України). Ми вважаємо, що можливість розуміння договору як правовідношення свідчить лише про складність договору як правового явища. Натомість спрощення змісту цього поняття, нівелювання категоріальних особливостей договору є суттєвою перешкодою для його пізнання. До сказаного слід додати, що буде корисним урахування думки тих учених, які наголошують на необхідності оновлення концепції правовідношення. Так, В.А. Белов у зв'язку із цим пропонує виходити з поняття суб'єктивного права як першооснови правовідношення замість суспільного відношення. За такого підходу правовідношення являє собою зв'язок юридичних можливостей із засобами їх юридичного забезпечення (регулятивного суб'єктивного права –

з юридичним обов'язком, охоронного – з юридично необхідною примусовою поведінкою, секундарного – зі станом юридичної зв'язаності тощо [15, с. 257].

Тепер ми перейдемо до питання співвідношення зобов'язання та договору, ретельний розгляд якого має наслідком нові, досить неочікувані обрисі пізнання договору. Видатний німецький цивіліст Ф.К. Савіньї визначав договір як джерело зобов'язання. Характерно, що концепт договору вже в той час (XIX ст.) своєрідно розгортався в різних сферах цивільного права. Ф.К. Савіньї вів мову про договір, що породжує зобов'язання як про зобов'язальну угоду, тобто договір, який установлює зобов'язання між декількома особами [16, с. 374]. Г.Ф. Шершеневич описував характер співвідношення договору й зобов'язання як співвідношення причини та наслідку [17, с. 442]. Визнання договору підставою виникнення зобов'язання, проте, потребує додаткового пояснення. Відповідно до ч. 2 ст. 11 ЦК України однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків є договори та інші правочини. Таким чином, у законі відображається співвідношення зобов'язання та договору як причини та наслідку, підстави та результату. Слід розуміти, що використання формулювання «цивільні права та обов'язки» в зазначеному вище положенні, а також у ч. 1 ст. 626 ЦК України, де договір визначається як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, означає, що зобов'язання не виступає єдиним результатом договору. Відповідно до ч. 2 ст. 88 ЦК України в засновницькому договорі товариства визначаються зобов'язання учасників створити товариство, порядок їх спільної діяльності щодо його створення, умови передавання товариству майна учасників, якщо додаткові вимоги щодо змісту засновницького договору не встановлені ЦК України або іншим законом. Правильно зазначає К.І. Скловський, що зобов'язання являє собою хоча й головний, але все таки опосередкований результат договору, про що свідчить та обставина, що зобов'язання від договору частіше за все відділяють інші юридичні факти – не тільки сплив строку або настання умови, але й дії третіх осіб, події тощо [18, с. 11]. Водночас підставою виникнення зобов'язання є не лише договір. За загальним правилом згідно із ч. 1 ст. 1167 ЦК України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини. Тут, на нашу думку, деліктне зобов'язання виникає на підставі складного юридичного факту – цивільного правопорушення. Можливими є випадки, коли договір наявний, а зобов'язання відсутнє. Так, за договором простого товариства сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети (ст. 1132 ЦК України). Очевидно, що в цьому випадку мова йде не про зобов'язання в його традиційному розумінні з відповідним суб'єктним складом, представленим кредитором та боржником, які мають взаємні права та обов'язки, а про цивільний обов'язок (цивільний обов'язки), що виконується в межах, установлених договором або актом цивільного законодавства (ч. 1 ст. 14 ЦК України).

Характер співвідношення між зобов'язанням та договором, як показують рамки теоретичного пізнання та рівень законодавчих формулювань, може значною мірою ускладнюватися. У цьому контексті В.А. Белов звертається до інститутів представництва та договору на користь третьої особи [15, с. 245–246]. Звернемо нашу увагу на нормативні положення про представництво, що містяться в ЦК України. Відповідно до ст. 237 ЦК України представництвом є правовідношення, у якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право

вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства. Договір, яким встановлюється праввідношення, є договір доручення, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя (ст. 1000 ЦК України). У межах праввідношення представництва, що виникає на підставі договору, важливо помітити особливості суб'єктного складу. Представник – контрагент договорів, які він укладає, не є при цьому стороною зобов'язань, що виникають на підставі таких договорів. Стороною цих зобов'язань виступає особа, яку представляють (довіритель). Таким чином, сторона договору та суб'єкт зобов'язального праввідношення тут різняться. Крім того, договір, який укладається представником, є підставою виникнення окремого договірного зобов'язання, зміст якого, вочевидь, значною мірою відрізняється від змісту власне праввідношення представництва, що виникло у свою чергу на підставі договору. Таке договірне зобов'язання, на наш погляд, має службовий характер щодо представництва, оскільки основним елементом фактичного складу, необхідного для його виникнення, є наявність праввідношення представництва. Примітно, що під час законного представництва договір, що укладається представником, є наслідком праввідношення, яке виникає в силу закону. Звідси з необхідністю випливає, що тут праввідношення представництва є необхідною передумовою виникнення договірного зобов'язання. Іншими прикладами, що підтверджують неоднозначність співвідношення між договором і зобов'язання, є договір на користь третьої особи й відступлення права вимоги. У договорі на користь третьої особи боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена в договорі. Виконання договору на користь третьої особи може вимагати як особа, яка уклала договір, так і третя особа, на користь якої передбачено виконання, якщо інше не встановлено договором або законом чи не випливає із суті договору (ст. 636 ЦК України). У такому разі третя особа не є стороною договору, але є стороною зобов'язання, що виникло з договору. У свою чергу під час відступлення права вимоги кредитора, що відбувається за договором, цесіонарій не є стороною договору, що встановив первинне зобов'язання між кредитором (цедентом) та боржником. Тут через укладення договору цесії трансформується суб'єктний склад зобов'язання під час збереження суб'єктного складу першого договору. Окремо в межах розгляду цієї проблеми слід звернути увагу на необґрунтованість твердження про виникнення виключно одного зобов'язання на підставі договору, а також про одночасність договору та зобов'язання, що частково вже була спростована наведеними вище міркуваннями. У науці доводилася неприпустимість подібних суджень [18, с. 12]. Ми лише наведемо декілька прикладів. У межах договору купівлі-продажу за умови настання конкретних юридичних фактів може виникнути зобов'язання з відшкодування витрат на усунення недоліків товару. Такими юридичними фактами є укладення договору купівлі-продажу й передання товару неналежної якості (ч. 1 ст. 678 ЦК України). За договором підряду може виникнути зобов'язання з безоплатного виправлення недоліків у роботі в розумний строк (ч. 1 ст. 852 ЦК України). Як додатковий аргумент на користь спростування тези «один договір – одне зобов'язання» використаємо приклад, який наводять Б.М. Гонгалюк та П.В. Крашенінніков у спільному дослідженні. Мова йде про договір, у якому передбачаються такі умо-

ви: 1) продавець зобов'язується передати покупцеві квартиру; 2) покупець зобов'язується сплатити продавцю, наприклад, 30% купівельної ціни; 3) 70% купівельної ціни, що залишилися, продавцю сплачує банк; 4) покупець зобов'язується сплатити банку суму, що відповідає 70% купівельної ціни, і сплатити відсотки на цю суму; 5) квартира знаходиться в заставі в банку в забезпечення зобов'язання покупця перед банком [19, с. 71]. Чи можливо тут говорити про один договір, якому відповідає одне зобов'язання? Стверджувальна відповідь була б позбавленою сенсу. Наявний кредитний договір, договір іпотеки, договір купівлі-продажу, наявна можливість існування розгалуженої системи зобов'язань, які виникають на підставі окремих названих договорів. При цьому вся складна система договірних і відповідно зобов'язальних зв'язків основним джерелом свого формування має основний договір із зазначеними умовами. Цілком погоджуємося з К.І. Скловським, який наголошує на тому, що договір породжує не стільки й не тільки окремі зобов'язання, які виникають разом із ним, але й можливості самих різних зобов'язань, що виникнуть у майбутньому, залежно від комбінації тих фактів, на які сторони вказали в договорі або на які вказує закон [18, с. 13].

Насамкінець підтримаємо можливість виникнення на підставі договору абсолютних праввідношень [20, с. 72–80]. Відомо, що в абсолютних праввідносинах уповноваженій особі протистоїть невизначене число зобов'язаних осіб [5, с. 102]. Як відмічає В.В. Луць, договір є вираженням взаємно узгодженої волі двох або більше сторін договору, яка може бути спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків у формі зобов'язального або іншого (наприклад, майнового) праввідношення [21, с. 127]. Г.Ф. Шершеневич писав: «Сфера договору виходить за межі зобов'язальних відносин; <...> договором переноситься з однієї особи на іншу речове право або виключне право, без права вимоги» [17, с. 442–443]. За договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність (ч. 1 ст. 717 ЦК України). Результатом договору дарування, таким чином, є виникнення права власності в обдарованого та відповідно абсолютне праввідношення між обдарованим й невизначеним числом зобов'язаних осіб. Розглядаючи значення традиції як договору, за яким передається речове право, Ф.К. Савінії зазначав, що традиція являє собою справжній договір, оскільки в ній сприймаються всі ознаки поняття договору, у традиції міститься волевиявлення обох сторін, спрямоване на передання володіння та власності, і внаслідок цього праввідношення діючих осіб стають іншими; та обставина, що самого цього волевиявлення недостатньо для повної традиції, що має додатися дійсне набуття володіння як зовнішня дія, не анулює суті договору, що полягає в цьому [22, с. 385].

Висновки. У ході проведеного дослідження було показано окремі аспекти складної юридичної природи договору, отримало підтвердження припущення про необхідність пізнання договору на основі ретельного аналізу його співвідношення з такими категоріями, як «праввідношення» та «зобов'язання». Спрощене теоретичне уявлення про взаємозв'язок договору із цими поняттями не відповідає потребам практики та рівню законодавчого регулювання. Мають отримати подальше розроблення в цивілістиці формування та опис багатоступневих типів співіснування договору та зобов'язання, конкретизація відмінностей у суб'єктному складі договорів-підстав та зобов'язань-наслідків, характеристика цивільних праввідношень, що виникають із договорів та не становлять собою зобов'язань.

Література:

- Кузнцова Н.С. Договор у механізмі регулювання цивільно-правових відносин / Н.С. Кузнцова // Право України. – К., 2012. – № 9. – С. 12–18.
- Толстой Ю.К. К теории правоотношения / Ю.К. Толстой. – Л.: Издательство Ленинградского Университета, 1959. – 88 с.
- Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении / Р.О. Халфина. – М.: Юрид. лит., 1974. – 351 с.
- Цивільний кодекс України (зі змінами та допов. станом на 6 квітня 2015 р.). – К.: Паливода А.В., 2015. – 380 с.
- Гражданское право: в 3 т. / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2005. – 765 с.
- Егоров Н.Д. К вопросу о понятии обязательства / Н.Д. Егоров // Сборник статей к 55-летию Е.А. Крашенинникова: сб. науч. тр. / отв. ред. П.А. Варул; Яросл. гос. ун-т – Ярославль: ЯрГУ, 2006. – С. 36–49.
- Казанцев М.Ф. Понимание гражданско-правового договора: традиционные взгляды и новые подходы / М.Ф. Казанцев // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской Академии наук. – Екатеринбург: УрО РАН, 2002. – Вып. 3. – С. 257–282.
- Казанцев М.Ф. К вопросу об общей теории правового договора / М.Ф. Казанцев // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской Академии наук. – Екатеринбург: Изд-во УрО РАН, 1999. – Вып. 1. – С. 179–196
- Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: [монографія] / С.О. Погрібний. – К.: Правова єдність, 2009. – 304 с.
- Красавчиков О.А. Гражданско-правовой договор: понятие, содержание и функции. / О.А. Красавчиков // Гражданско-правовой договор и его функции // Межвузовский сборник научных трудов / отв. ред. О.А. Красавчиков. – Свердловск: УрГУ, 1980. – 143 с.
- Красавчиков О.А. Юридические факты в советском гражданском праве. / О.А. Красавчиков. – М.: Госюриздат, 1958. – 183 с.
- Пугинский Б.И. Теория и практика договорного регулирования / Б.И. Пугинский. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2008. – 224 с.
- Иоффе О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву / О.С. Иоффе: ЛГУ имени А.А. Жданова. – Л.: Ленинградский университет, 1949. – 143 с.
- Чеговадзе Л.А. Структура и состояние гражданского правоотношения: [монография] / Л.А. Чеговадзе. – М.: Статут, 2004. – 542 с.
- Белов В.К. вопросу о соотношении понятий обязательства и договора / В.К. Белов // Вестник гражданского права. – 2007. – № 4. – С. 239–258.
- Савиньи Ф.К. Обязательственное право. Перевод с немецкого / Ф.К. Савиньи; Пер.: Мандро Н., Фукс В.; Предисл.: Попондопуло В.Ф. – С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 576 с.
- Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права / Г.Ф. Шершеневич. – 9-е изд. – М.: Издание Бр. Башмаковых, 1911. – 851 с.
- Скловский К.И. О соотношении договора и обязательства / К.И. Скловский // Вестник гражданского права. – 2013. – № 4. – С. 5–18.
- Гонгало Б. Відоме про договір / Б.М. Гонгало, П.В. Крашенінніков // Право України. – К., 2012. – № 9. – С. 66–77.
- Бекленищева И.В. Гражданско-правовой договор: классическая традиция и современные тенденции / И.В. Бекленищева. – М.: Статут, 2006. – 204 с.
- Луць В.В. К вопросу о сущности и содержании гражданско-правового договору / В.В. Луць // Частное право. – 2013. – № 1. – С. 124–136.
- Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права: в 8 т. Т. II / Ф.К. фон Савиньи; пер. с нем. Г.П. Жигулина; под ред. О.Д. Кутателадзе, В.М. Зубаря. – М.: Статут; О.: Центр исследования права им. Савиньи, 2012. – 573 с.

Карнаух В. С. Значение категорий «правоотношение» и «обязательство» для познания сущности гражданско-правового договора

Аннотация. Статья посвящена анализу категорий «правоотношение» и «обязательство» в пределах исследования гражданско-правового договора.

Ключевые слова: договор, правоотношение, обязательство, стороны договора, стороны обязательства, природа договора.

Karnaukh V. The value of the categories of “legal relationship” and «obligation» for understanding the nature of contract

Summary. The article is devoted to the analysis of the categories of “legal relationship” and “obligation” within the study of contract.

Key words: contract, legal relationship, obligation, contracting parties, parties of the obligation, nature of contract.